

VI. IMPORTOVANÉ TEXTILNÍ VÝROBKY

Obchodování s textiliemi představovalo po celý středověk důležitou složku mezinárodního obchodu. Především ze svědectví písemných pramenů je známo, že i do českých zemí byly dováženy luxusní hedvábné, kvalitní vlněné i lněné tkaniny zhotovované ve významných textilních střediscích na různých místech v Evropě i mimo ni.

Historickému vývoji textilní výroby v jednotlivých evropských i mimoevropských zemích a rovněž obchodu s textilními produkty je věnováno velké množství odborné literatury, takže se ve své práci, jejíž těžiště spočívá v domácí textilní výrobě, omezím pouze na velice stručný přehled jednotlivých textilních odvětví a významných výrobních oblastí, jejichž výrobky se dostávaly do střední Evropy.

Nejvyspělejším odvětvím středověké textilní výroby bylo bezpochyby hedvábnictví, tedy výroba barevných hedvábných tkanin, zhotovovaných složitými tkalcovskými vazbami a vzorovaných nejrozmanitějšími geometrickými, rostlinnými, zvířecími nebo profánními motivy (o jejich výrobě, vzorování, provenienci a datování např.: *von Wilckens 1991; 1992; Flury-Lemberg 1988; Schorta 2001; Otavsky 1987; Bravermanová 1999; 2002*).

Nejvýznamněji se na hedvábnické produkci od raného středověku podílely dílny v Číně, Byzantské říši, Persii, Itálii a Španělsku, odkud se především prostřednictvím janovských a benátských kupců, kteří kontrolovali obchod ve Středomoří a Černomoří, skvostné textilie dostávaly do Evropy a směřovaly v naprosté většině do nejvyššího sociálního prostředí panovnického dvora, církve a šlechty (*Bravermanová 1999, 432; Kybalová 2001, 77–78*). Od 13. století docházelo k prudkému rozmachu italského hedvábnictví, soustředěného zejména do měst Lucca, Florencie, Benátky, Janov, Pisa, Bologna, Palermo, Genua, které postupně využilo konce přílivu čínských tkanin po zániku hedvábné stezky ve 14. století, postupného úpadku vyspělé byzantské i arabské textilní produkce

v 15. století a stalo se tak nejvýznamnějším dodavatelem hedvábných tkanin na evropské trhy (*Zeminová 1986, 46; Knefelkamp 1987, 103–105; Bravermanová 1999, 432; Hurníková-Kybalová 1953, 269; Bažantová 1996, 99–102; Otavsky 1987, 10*).

Soukenická produkce v českých zemích byla v období 14. a 15. století značně rozvinutá, její výrobky pravděpodobně pokrývaly běžnou potřebu většiny obyvatelstva. Nemohly však uspokojit stále rostoucí poptávku z prostředí vyšších společenských vrstev po luxusních jemných suknech, vyráběných ve specializovaných soukenických dílnách, především ve Flandrech a Anglii. Ve flanderských městech, zejména v Bruggách, Bruselu, Gentu, Tournay a Ypres, se soukenictví začalo velice progresivně rozvíjet od 12. století. Vyráběla se zde velmi kvalitní sukna, zhotovovaná z dovážené jemné anglické ovčí vlny. Od 13. století bylo flanderské sukno, které patřilo k nejkvalitnějším evropským výrobkům, vyváženo do celé Evropy a směřovalo zejména k příslušníkům nejvyšších a nejbohatších společenských vrstev. V průběhu 14. století však ztrácejí flanderské dílny pozici hlavního výrobce a dodavatele luxusních suken, a to hlavně díky omezení dovozu anglické vlny a neúnosně vysokým cenám flanderského sukna. Tamější soukeníci sice začali používat novou surovinu – merinovou ovčí vlnu dováženou ze Španělska, ale nedokázali už výrazněji konkurovat rovněž luxusním, ale výrazně levnějším sukňům produkovaným v Anglii (*Maik 1990, 120, 124*). Anglické soukenictví se začalo prudce rozvíjet od druhé poloviny 14. století, kdy tamní dílny začaly vyrábět velice kvalitní sukno z domácí suroviny. Na konci 14. století a zejména v 15. století bylo prodáváno na trzích po celé Evropě a cenově bylo přístupné i příslušníkům nižších společenských vrstev, například měšťanům (*Maik 1990, 120, 124*). Obchod s luxusními flanderskými a anglickými sukny byl ve střední Evropě zprostředkováván norimberskými a řezenskými kupci, kteří zároveň obchodovali

s méně hodnotnými sukny německé, české a polské provenience a vyváželi je do oblastí s méně rozvinutou produkcí soukenického řemesla, např. do Uher a na Balkán (Pávek 1971, 140; Kybalová 2001, 77–78; Hurníková-Kybalová 1953, 268).

Plátenictví, neboli výroba tkanin z rostlinných vláken lnu a konopí, bylo v českých zemích rozšířeným řemeslem, jehož produkce jistě dostatečně pokrývala místní potřebu. Z dochovaných písemných zmínek se však dozvídáme, že na významných trzích, zejména v Praze, se prodávala i jemná luxusnější plátina zhotovovaná ve Švýcarsku, Německu, Francii nebo dokonce ve vzdáleném Orientu (Pávek 1971, 116).

Celobavlněné tkaniny nebyly v období 14. a 15. století ještě hojně zhotovovány ani dováženy, bavlna se s oblibou používala zejména k výrobě barchentu (tkaniny s lněnou osnovou a bavlněným útkem) nebo jako vycpávka do některých oděvních součástí. Bavlna se pěstovala především v Indii, severní Africe, Sýrii, Kypru a na Balkáně, odkud byla dovážena do Itálie a prostřednictvím janovských a benátských kupců se dostávala do textilních dílen v západní a střední Evropě (Otavsky 1987, 10; Pávek 1971, 97–98).

VI. 1. Stanovení místa výroby dochovaných středověkých tkanin

Středověké textilie, které se dodnes dochovaly, pocházejí buď z archeologických výzkumů středověkých vrstev a objektů, z obsahu hrobů významných historických osobností, nebo z různých sbírek, kde byly jako poklady po staletí uchovávány. Stanovení místa původu jejich zhotovení je poměrně náročné, u malých fragmentů z archeologických výzkumů téměř nemožné.

U hedvábných textilií je naprosto jisté, že jsou cizí provenience a do našeho prostředí byly importovány, protože hedvábi se v našem prostředí ve středověku ani nepěstovalo, ani nezpracovávalo a drahocenné vzorované tkaniny se zde netkaly (Hurníková-Kybalová 1953, 269). Určení konkrétního místa výroby je sice náročné, ale díky dobře probádanému vývoji hedvábnictví v jednotlivých světových výrobních centrech a zmapování používaných vzorů a technik se po provedení technologického a uměleckohistorického průzkumu u většiny takových textilií daří určit zemi nebo dokonce přímo město původu.

U textilií zhotovených z rostlinných vláken a z ovčí vlny, pocházejících z archeologických výzkumů, je situace mnohem komplikovanější. Provedení technologického rozboru dochovaného textilního fragmentu neumožňuje stanovení místa původu jeho zhotovení, protože úroveň běžného soukenického a plátenického řemesla byla po stránce technické

a technologické (např. používané nástroje a tkalcovské vazby) v celé Evropě poměrně vyrovnaná a neobsahuje žádné typické indicie, které by umožňovaly přiřazení konkrétního fragmentu ke konkrétnímu výrobnímu místu.

U vlněných textilií existuje jedno kritérium, které umožňuje rozlišení textilií domácí provenience a importovaných výrobků, a tím je druh použité ovčí vlny. Od 60. let 20. století je polskými badateli A. Nahlikem a J. Maikem propracována tzv. metrologická analýza vlněných vláken, která mnohonásobným přesným měřením průměru jednotlivých vláken umožňuje stanovení druhu ovce, z níž vlna pochází. Některé druhy ovčí chované v různých částech středověké Evropy jsou známy a díky zpětnému vyšetření původních druhů je možné přímé porovnání jejich vlny s vlnou na dochovaných textiliích. Tímto způsobem se J. Maikovi např. podařilo mezi desítkami textilních fragmentů z 13.–15. století z archeologických výzkumů v Gdaňsku, zhotovených z hrubé vlny domácích ovčí, identifikovat 14 textilií vyrobených z vlny anglických ovčí a 8 fragmentů z vlny španělských merinových ovčí. Touto metodou tedy nelze zjistit přímo konkrétní místo výroby (ani u importovaných ani u místních výrobků), ale je možné prokázat přítomnost importované vlněné suroviny nebo hotových tkanin na lokalitě, což je velice důležité zjištění, umožňující i archeologicky doložit mezinárodní obchod s vlnou a sukem, který je dokumentovaný v písemných pramenech (Maik 1990, 122–125; Maik 2001; Maik 1997, 23–30; Nahlik 1963, 231–242). Metrologická analýza vlněných vláken je používána při zpracovávání velkých textilních souborů ze středověkých výzkumů z Polska, Německa a Ruska. V našem prostředí není běžně používána, ojedinele byla vyzkoušena pouze při zpracování souboru textilií ze Solní ulice v Plzni (Kotek 1976, 135–139).

VI. 2. Importované tkaniny v českých archeologických nálezech

Z archeologických výzkumů středověkých vrstev a objektů pochází jen nepatrné množství hedvábných nebo bavlněných textilních fragmentů¹, které můžeme s jistotou označit jako importované. Díky jejich fragmentárnosti sice nelze určit přímo místo jejich výroby, jejich přítomnost v odpadních vrstvách v městském prostředí nám však přináší jiné důležité

1 V katalogu v kapitole IV. jsou shromážděny údaje o čtyřech hedvábných textiliích (třech v plátňové vazbě a jedné v pětivazném atlasu) a jedné hedvábné kroucené šňůrce ze studny 1 v Solní ulici v Plzni, malém hedvábném praporku a hedvábném ozdobném lemu z výzkumu domu U Sixtů v Praze 1, fragmentech dvou hedvábných tkanin z odpadních jam v Opavě a třech bavlněných textiliích z odpadní jímky v čp. 220 v Táboře.

poznání, totiž že používání drahých dovážených, především hedvábných textilií nebylo striktně výsadou jen nejvyšších společenských vrstev.

Značné množství hedvábných středověkých textilií je uchováváno v různých muzejních, církevních a soukromých sbírkách² (např. *Bažantová 1996*, 98–

99; *Bažantová 1996a*; *Bravermanová 1995*, 8–21; *Bravermanová 1997*; *Bravermanová 1999*; *Bravermanová 2002*; *Hurníková-Kybalová 1953*; *Stehlíková – Samohýlová – Bažantová 1996*, 567–57; *Zeminová 1986*). Tyto textilie však naprosto nesouvisejí s textilní produkcí v českých zemích, takže nejsou předmětem této práce.

---

2 Nejvýznamnější, největší a v celoevropském měřítku zcela unikátní soubor takových textilií pochází z královské hrobky z katedrály sv. Víta na Pražském hradě, odkud byly vyzvednuty v roce 1928 v souvislosti s dostavbou katedrály a úpravou hrobky českých králů (*Gollerová-Plachá 1937*; *Bravermanová – Koblíková 1992*; *Bažantová 1993*; *Bravermanová 2000*; *Bravermanová – Lutovský 2001*).